

CÉLBA LÖVÉS

Vankó Gergely: *Órhely a teljességben*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1986

Vankó Gergely harmadik verseskötetének címe pretenciózusnak tűnhet: *Órhely a teljességben*. Hogy a cím nem véletlenszerű, nem az azonos címet viselő vers apropóján került a fedőlapra, hogy szándéka szerint egy magatartásra, egy beállítottságra utal, arról a kötet utolsó, nagyszabású versének (*Halottegetés*) következő sorai árulkodnak: „Közösség a teljességgel, / mely fölött őrt állsz / időtlen idők óta.” Ez az attitűd, a teljességnek eme igénye, ez a (költői?) program (ami minden bizonnyal nem független Vankó „keleti orientációjától”) igencsak korszerűtlenül hat(hat) ma, amikor a kétely szinte minden kimondott szót idézőjelbe tesz, felüggeszt, s a „fenkölt teljesség” (így) csak negatív előjellel, önnön paródiájaként, az ironia, a groteszk görbe tükrébe látta nyilatkozhat meg.

Nem mintha Vankó nem latolgatná a kimondás esélyeit, azonban eredendően más természetű az ő szkepszise (talán „filozofikus?”): a polarizált léttudat és a teljességigény folyamánya, lévén, hogy lételményét a *létezés teljességének* forrásvidékéről eredezteti, egy olyan totalitásból, amelynek önkörében a szubjektum és a természet „köznap!” relációi alapvetően átminősülnek.

„Idők egysége, / idők hasadása. / Nem több, nem kevesebb, / mi szóra bír.” — olvashatjuk már a kötetindító versben (*Idők egysége, idők hasadása*). Persze, már eleve sejtjük, hogy a költő sem gondolhatja komolyan ezt, e sejtelmünk aztán bizonyossággá válik a könyv többi verseit olvasva, amelyek nagyon jól példázák, hogy némely esetben a „kevesebb több, mint a sok”. Annak tehát csak örülhetünk, hogy a költőnek mégsem sikerült ambiciózus programját még nagyobb mértékben megvalósítania. A kötet legjobb darabjai, érdekesmód, épp e program *ellenében* fogantak, függetlenül attól, hogy tudatában volt-e a szerzőjük ennek

vagy nem. Sajnos, Vankó sokszor nem tud ellenállni a nagyotmondás csábitásának, főleg azokban a szövegekben, amelyekben az ars poeticáját próbálja elrejtetni. Ilyenekre gondolunk (a már említettek kivül): „a lehetőlen ostromlásában elsikkad minden egyéb”, „Szóld a szólhatatlant” (*Ne olvasd újra verseidet*); „Andromédavirág / porának számával / mérhető, / amit nekem kell / elmondanom” (*A leghosszabb sor*); „Az üres lap: / / kényszer” (*Az üres lap*), stb. Talán mégiscsak fölülvizsgálhatná a költő az önmagára szabott regula helyességét: „Verseid újra ne olvasd: / akár átkoznak, / akár imádnak” (*Ne olvasd újra verseidet*).

A kötet negyvennégy verse öt ciklusra tagolódik. Az elsőben (*Szívárványomlás*) főleg a rövid, ars poetica-szerű költemények kaptak helyet, amelyeknek a címei is már beszédesek: „Tigrised, a vers”, „A leghosszabb sor”, „Ne olvasd újra verseidet”, „Szkizofrén szavak”... Többségükben tehát az alkotás „viszontagságra” reflektálnak, tegyük hozzá azonnal: nem elég meggyőzően. Idézzük pl. a *Komolykodó* c. négyoroszt: „Komoly / kodó. / / Játék. / A szó.” Ezt nem tudjuk elhinni, még akkor sem, ha a *költő* mondja, egyszerűen azért, mert viszont egy másik versében, csak pár lappal előtte, a „szóld a szólhatatlant” imperatívuszát hangoztatta.

A második ciklus az *Időjáték* címet viseli. „Akár a tülvelek, / sorakoznak egymás mellé a percek” — olvassuk a *Tülevéldő* c. versben. Mégsem az „időelv” jelenléte határozza meg a versek e körét, hanem a képiség mind határozottabb eluralkodása, az a *mindőség*, ami Vankó költészetében előremutató. A lírai én fogalmi önmeghatározása még mindig sután hat, de a konfesszióhoz esetenként már az érzékeltes megjelenítés társul. Pl.: „Némaság, / sebzettje a reménynek: / vissza ne térj! — Per-

nyés hóbullásban / alvad a táj” (*Tavaszdoboló*; a kiemelés — P. N. I.). Ez fokozottabban érvényes a keleti motívumokat idéző versekre, a tájélmény itt a mozzanatos ábrázolásba projektálódik (*India — 1982, Korallsugár, Holdsellő...*). A kontempláció mindinkább szerephez jut, hogy a negyedik versciklusban (*Ördögnyál*) már domináljon, az utolsóban pedig a költői magatartás fő determinánsává váljon. Szándékosan „felejtettük ki” a harmadik ciklust (*Torzók*) a felsorolásból, amelyek amolyan „intermez-zóként” ékelődik be a versek sorába. Ezek a versek messzemenően a kötet legjobb darabjai, különösen az első öt: *Lea Ce, Tagore, Beethoven, József Attila, Arany János*. Már-már aforisztikusan tömörek, ugyanakkor formai szempontból is figyelemreméltóak: egy-fajta „öntörvényű kötöttséget” mu-

tatnak. „Portré-versek” ezek, amelyekben a megidézett „nagyok” tömör metaforák kagylóhéj-réseiből világla-nak felénk.

Az utolsó ciklus egyetlen hosszú verse, a *Halottégetés*, a transzcendencia tartományai felé mutat, az „igazlét” titkait célozza. „Nagyot markol ismét...” — mondhatnók. Mert beszélhetünk mégoly nagy dolgokról is, legyen ugródeszkánk, kiindulópontunk, ez esetben, az indiai világlátás, bölcselet akár, ha mindezt nem sikerül esztétikailag releváns módon megfogalmazni, igyekezetünk hiábavaló.

„követelmény a vers, / célbalövés” — olvassuk az *Örhely a teljességben* c. versben. Azonban nem biztos, hogy célba talál. S az sem mellékes, hogy feketébe lövünk-e vagy fehérbe.

P. NAGY István

S Z Í N H Á Z

CÉLIRÁNYOS ÉS CÉLTALAN TEATRALITÁS

Ha a 20. BITEF szalagcímét — a színház lényege — megfeleltetjük a látott előadásokkal, akkor akár az a következtetés is levonható, hogy a színház esszenciáját a kifejezett, hangsúlyozott teatralitásban kell keresni, lelhetjük meg. A Belgrádban közönség elé került előadások közös jellemzője ugyanis a szándékolt teatralitás, amely mint forma — kevésbé mint stílus — kivétel nélkül felismerhető, attól függetlenül, hogy Ingmar Bergman vagy Eugenio Barba, Oleg Jefremov vagy egy egész társulat jegyzi a produkciót, hogy az alkotók a naturalista vagy az irracionális színház eszményét vallják, kívánják megvalósítani. A helyzet azonban sokkal bonyolultabb, mint ahogy a fentiekből gondolnánk, mert egyfelől suta és vitatható a szalagcím, lévén hogy a lényeg színháza szókapcsolat semmitmondó, merő konstrukció, amely nagyon szépen hangzik, tartalmasnak, lényegre tapintónak látszik, valójában azonban látszólagos, mert minden színháztípusra egyaránt vonatkozhat, attól függetlenül, hogy előadásoként a színjátzsás mely elemei kerülnek előtérbe, kapnak központi szerepet. Vagyis: a szalagcím mindenfajta színházra érvényes lehet, tehát egyikre sem az. Ugyanakkor vitathatatlan, hogy a 20. BITEF előadásaira kivétel nélkül jellemző a kifeje-